

Summary

Vyacheslav Bihun. Integrity (Dobrochesnist) as a Legal Regime and Legal Relations.

The article provides an analysis of characteristics of the legal regime and legal relations of dobrochesnist (the Ukrainian term which may be translated as “integrity” or “good character”). The structure of such legal relations is outlined: subjects, object and content, other elements. The thesis of “legalization of dobrochesnist” and the dynamics of the formation of legal relations in the field of dobrochesnist in judicial activity are substantiated.

The issue of integrity, as a phenomenon, category and generally discourse, is actualized in Ukraine after the events of 2013–2014, focusing on the ethical dimension of social transformation.

Previously the author attempted to substantiate the issue of integrity as a principle of justice as a judicial process, suggested the periodization of modern jurisprudential discourse of integrity and its consideration as a normative institutionalized objectification of virtue in the field of justice, examined the genesis of its institutionalization, integrity as a term and its meaning, outlined the role of integrity in the process of the formation of the High Anticorruption Court in Ukraine.

Our analysis reveals that, at this stage, integrity is introduced into public practice not only and not so much through the mechanisms of morality, ethics and their implementation, but also the legalisation of ethics through the legislative introduction of the category of integrity. It is accepted that morality differs from the law in that it is usually not provided by means of state coercion. However, during the new round of judicial reform in Ukraine, as noted, there is a “moralization of morality” (ethics), when the relevant rules (including judicial ethics) are regulated by law, integrity acquiring a legal status.

In terms of theory of law, the characteristics of the legal regime in the field of legal ethics and integrity in judicial activity are gradually forming. This is evidenced by the special order of legal regulation that combines legal means, and more broadly, the elements of legal influence to create the desired social status.

The legal regime of integrity extends to both judicial and extrajudicial activities, and one that precedes judicial activity (including those for candidates).

The law introduced a strict regulation of ethical standards in the field of judicial activity, and the effectiveness of this will be revealed by further practice.

The thesis about the legal regime of integrity is substantiated. The consolidation of integrity as a term and legal relationship in normative legal acts, establishing it as an ethical principle of conduct and a positive legal obligation of integrity, forming also its legal regime. This regime is ensured by specific means of legal regulation.

The analysis makes it possible the following generalizations. Integrity in judicial activity is defined as a set of ethical principles and rules defined by law that should be guided by its subjects in judicial activity (including judges) in order to ensure confidence in their activity (for example, the administration of justice) that is the judicial exercise of the idea of law.

Key words: integrity, philosophy of law, general theory of law.

DOI: 10.36695/2219-5521.3.2019.03

УДК 340.15

О.Ю. ІВАНОВ

*Іванов Олександр Юрійович, кандидат юридичних наук, старший викладач Національної академії Служби безпеки України**

ORCID: 0000-0002-5890-5369

ІОНІЧНА РЕСПУБЛІКА (1798–1807 РР.) В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОГО ЕКСПАНСІОНІЗМУ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У сучасній західній історіографії з історії Росії період кінця XVIII – початку XIX ст. ст. здобув назву «блискавичної експансії»: саме в цей час територія Російської імперії була розширена найбільше, і швидкість її розширення була надзвичайно високою. Відповідно, для реалізації цих цілей царський уряд застосував арсенал спеціальних методів, спрямованих на приєднання нових територій у найкоротший строк та за мінімальних витрат людських і матеріальних ресурсів. Приєднувані території були для Росії доволі важливими зі стратегічної точки зору, тому для включення їх до складу своїх володінь самодержавний уряд не гребував ніякими методами. Однією з таких територій підвищеного інтересу для російського імператора була Греція, а особливо – Іонічні острови, що увійшли до складу буферного союзу, відомого в історії як Республіка Семи Об'єднаних Островів (або Іонічна республіка) (1798 (1799)¹–1807 рр.).

У 1797 р. відбулося завоювання Іонічних островів армією французької Директорії під командуванням Наполеона Бонапарта. Тому в радянській і російській історіографії (Г. Арш², А. Станіславська³, О. Шпаро⁴ та ін.) зайняття цих островів російською ескадрою під керівництвом адмірала Ф. Ушакова у 1798 р. характеризується не інакше, як «звільнення» їх із-під французького та турецького ярма. Українські ж історики (А. Пелешко⁵, Н. Терентьєва⁶, О. Терентьєва⁷ та ін.), зокрема середини 2000-х рр., відзначають зв'язок між пошуком греками союзників у боротьбі з французькою окупацією та приходом росіян як «визволителів»:

© О.Ю. Іванов, 2019

* *Oleksandr Ivanov, Ph.D. in Law, Senior Lecturer of the National Academy of the Security Service of Ukraine*

саме в їх особі греки начебто вбачали єдино можливу силу, здатну протидіяти французькому впливу. Однак представники жодної із зазначених груп істориків не приділяють належної уваги висвітленню мотивів такої діяльності російських військ, а також оцінці дій останніх та російського уряду в цілому у контексті тогочасної міжнародно-правової парадигми.

З огляду на зазначене, метою статті є визначення засобів та методів діяльності уповноважених суб'єктів Російської імперії при утворенні Республіки Семи Об'єднаних островів та утвердженні своєї влади на її території, а також їхня оцінка в контексті міжнародно-правової парадигми у досліджуваній період.

Загалом Балкани, що в досліджуваній період перебували під контролем Османської імперії, становили для Росії доволі значний економічний та воєнно-стратегічний інтерес. Іще з часів Московського царства місцеві правителі стали вдаватися до активних спроб зі встановлення контролю над територією півострова. Основним засобом, який московські окупанти застосовували щодо балканських народів, була пропаганда, заснована на подібності цих народів із росіянами на основі християнського віросповідання, що передбачала поширення тези про «слов'янське православне братство». У той же час, такі засоби могли бути ефективно застосованими головним чином лише щодо Болгарії та Сербії як територіально близьких до московської держави. Набагато складнішою була ситуація з Грецією, адже з нею Росія не мала сухопутного кордону. Виходячи з цього, імператор Павло I прийняв рішення про встановлення політико-правових зв'язків із грецькими островами, які були завойовані силами ескадри адмірала Ф. Ушакова в 1798 р.

Із приходом до влади в 1762 р. Катерини II було активізовано зовнішньополітичну діяльність Російської імперії. Важливим її напрямом залишався експансіонізм, зокрема на Балканах, який втілювався на сформованих у попередні століття засадах. Так, у 1769 р., за два роки після початку російсько-турецької війни, імператриця спрямувала послання до всіх балканських народів, у якому декларувала свою готовність «звільнити їх від османського ярма»⁸. Однак для цього, як ішлося у посланні, ці народи мусили стати до лав російської армії, аби разом із нею боротися проти яничарського війська. Незважаючи на декларативність намірів російської монархії, на той час вони сприяли активізації повстанських армій на Балканах і їх співпраці з військами Російської імперії. Скориставшись із такої прихильності, у 1771 р. генерал Г. Строганов у своїй відозві закликав греків разом зі своїм військом «нанести останній удар туркам і звільнити всіх християн із-під агарянського ярма». Греки сприйняли це як шанс на остаточне звільнення від турецької влади, але сподівання на допомогу Росії в цьому питанні виявилися марними. Несприятлива економічна ситуація в Османській імперії в той час, що зумовлювала посилення визисків із поневолених народів, та звістки про революційну ситуацію у Франції сприяли розвитку повстанських рухів у Греції. Росіяни демонстрували їхню підтримку, плануючи скористатись із політичної нестабільності в регіоні та окупувати його.

Геополітична стратегія Російської імперії у досліджуваній період базувалась на постулатах експансіоністської ідеології, що походили від концепції «Москва – Третій Рим». Розроблена на рубежі XV–XVI ст. ст., ця концепція окреслювала претензії Москви на світове панування під виглядом відновлення Візантійської імперії під московським скіпетром. Наприкінці XVIII ст. унаслідок переговорів між Катериною II та Йосипом II був розроблений детальний «грецький проект», відповідно до якого, зокрема, Росія брала на себе зобов'язання із відродження колишньої величі античної Греції. Загалом же цей проект являв собою розмежування сфер впливу в Європі між Російською і Австрійською імперіями з метою обмеження володінь Османської імперії на континенті. Насправді ж для російського самодержавства цей проект лише виконував роль прикриття реальних загарбницьких планів.

У Константинопольському договорі з Османською імперією від 23 грудня 1798 р., укладеному під показовою назвою «Союзний і оборонний договір», Росія задекларувала відверто дружнє ставлення до султанського двору та підтвердила «мир, дружбу і добру згоду» між двома імперіями. Разом із тим, згідно зі ст. 7 аналізованого договору, ані Росія, ані Туреччина не мали права укладати мирних договорів із жодною третьою країною без згоди іншої сторони договору. На наш погляд, Туреччина була змушеною погодитися на підписання такого договору з огляду на досить явну загрозу втрати своєї державності в цей період, а тому згадане положення фактично було вигідним виключно для російського уряду. Константинопольський договір 1798 р. став прихованим нормативним вираженням положень «грецького проекту» щодо обмеження турецьких територіальних володінь, а також нівелював будь-який потенційний спротив з боку османського війська щодо завоювання Росією Іонічних островів.

Початок активної фази операції російських військ із захоплення Іонічних островів був пов'язаний із рескриптом Павла I від 13 травня 1798 року. Документ містив особливе розпорядження для віце-адмірала Ф. Ушакова (на час видання рескрипту його військове звання було саме таким) «дати рішучий бій» ескадрі Франції у випадку її появи в Чорному морі. У контексті історико-правового дослідження заслуговують на увагу окремі формулювання з тексту названого рескрипту. Зокрема, французи, які вторглися до акваторії Іонічних островів, названі «неприятелями» Росії, а протистояння їм подано як «збереження честі» російського флоту. Разом з тим, участь у цьому «рішучому протистоянні» іменується не інакше, як «повинність і обов'язок» військовослужбовців російської армії. Цей рескрипт Павла I має розглядатись крізь призму тогочасного міжнародного права, зокрема, положень Кампо-Формінського договору 1797 р. Укладений між Австрійською імперією та Францією, він закріплював ліквідацію Венеційської республіки та розподіл її володінь між цими державами. Серед венеційських територій були й Іонічні острови, і договір прямо передбачав їхню належність Франції. З огляду на це згаданий рескрипт російського імператора має розглядатись як такий, у якому були грубо порушені чинні на той час норми міжнародного права.

У грудні 1798 р. росіяни остаточно витіснили французькі війська з Іонічних островів, проголосивши про створення буферного псевдодержавного утворення – Іонічної республіки, або Республіки Семи Об'єднаних островів. До складу республіки увійшли сім островів (з огляду на їх кількість у давньогрецькій мові вони позначалися спільною назвою «Гептанесос» – «сім островів», – яка наразі частково збереглася в західній історіографії): Корфу, Кефалонія, Святого Мавра, Ітака, Занте, Церіго та Паксо. З огляду на географічне розташування, ці острови були важливим опорним пунктом Росії на шляху до Балкан та Близького Сходу. Вони були надзвичайно важливими в контексті забезпечення економічних, культурних та політичних інтересів Російської імперії. Найбільшого опору російські війська зазнали при завоюванні острова Корфу, оскільки його жителі зберігали відносний нейтралітет щодо Франції, від якої Росія «визволяла» Іонічні острови. Тому завоювання острова, що відбулося 20 лютого 1799 р., було відзначене російським імператором Павлом I щедрим нагородженням військовослужбовців різного рангу, що брали участь у завоюваннях. Підкорення Корфу також завершило встановлення повного контролю над усіма сімома островами.

Для російського експансіонізму традиційною була ідеологічна робота із населенням територій, які підлягали підкоренню. Не стало винятком із цього правила і завоювання грецьких островів: після зайняття ескадрою Ф. Ушакова кожного із них адмірал видавав послання до їхніх жителів. У цих посланнях флотоводець-завойовник, апелюючи до свідомості греків-островитян, висловлював вдячність нібито за високий рівень їхньої національної самосвідомості, який виявлявся у підтримці російського війська в боротьбі проти французів. Наступною типовою тезою в таких посланнях були щедрі обіцянки щодо встановлення демократичного ладу на островах та можливість його забезпечення лише під російською адміністрацією. Як наслідок, завершувалося кожне послання закликом до місцевого населення щодо подальшої підтримки «визволителів» та участі в розробці «демократичних інституцій» – як на кожному з островів, так і для організації об'єднаного управління ними. За таких умов росіяни нівелювали спротив з боку місцевого населення, тим самим зводячи свою боротьбу за укріплення позицій на грецьких островах лише до відстоювання власних загарбницьких інтересів на міжнародній арені. Поряд із цим, острови по суті перетворювалися на ресурсну базу для російського війська. Так, відповідно до численних рапортів Ф. Ушакова на ім'я імператора, ескадра практично не одержувала належного фінансування з імперської скарбниці. Тому матроси і офіцери подекуди напівофіційно реквізували майно місцевих жителів, а подекуди – займалися розкраданнями. Відпрацьований століттями механізм завоювань територій із мінімальними затратами людських та матеріальних ресурсів у випадку з Іонічними островами втілювався досить яскраво.

Зазначимо, що імператорським рескриптом від 7 серпня 1798 р. адміралу Ф. Ушакову було надано статус помічника та радника глави російської держави при створенні Республіки Семи Островів. Фактично це означало, що адмірал діяв безпосередньо від імені Павла I, будучи на островах його представником, і всі вчинені ним дії розглядались виключно як схвалені імператором. Незважаючи на те, що створювався і Сенат Республіки як загальний представницький орган семи островів, уповноважений на ухвалення законодавчих актів, особисті розпорядження Ф. Ушакова поширювалися на всю територію маріонеткової Іонічної республіки. На кожному острові адмірал призначив підпорядкованого йому коменданта із числа офіцерів своєї ескадри. Формою взаємодії між адміралом у статусі президента республіки з комендантами було надсилання ордерів⁹ із ультимативними вимогами щодо вирішення тієї чи іншої ситуації (наприклад, упокорення незадоволеного населення). У свою чергу, коменданти приймали рішення щодо реагування на такі ордери, керуючись виключно власним розсудом та ігноруючи будь-які норми міжнародного і навіть російського національного права того часу. «Виборне дворянство» – делегати до Сенату від кожного острова – наділялося значними майновими привілеями, аби сприяти забезпеченню псевдолегітимності російської адміністрації під головуванням Ф. Ушакова.

Дослідження текстів згаданих ордерів свідчить про підміну російською адміністрацією правових понять і категорій їх власними викривленими трактуваннями. Зокрема, на особливу увагу в цьому контексті заслуговує «Ордер Ф. Ф. Ушакова майору Онорії про дотримання законності та справедливості при конфіскації майна жителів островів, які співпрацювали із французами» від 15 січня 1799 р. Комендант острова Занте майор Онорія був уповноважений створити та очолити спеціальну комісію з конфіскації майна у «зрадників», які допомагали французьким військам. Згаданим ордером йому наказувалося «дослідити з точністю речі, що підлягають конфіскації» – він був уповноважений самостійно визначати речі, які мали бути конфісковані, а «неналежних [речей] не торкатися зовсім». Критерієм належності речей для конфіскації Ф. Ушаков назвав такий: «...як і попередньо я Вам писав». Схожим чином звучали і положення «Припису Ф.Ф. Ушакова конклаву [назва колегіального суду – *О. І.*] острова Занте про дотримання справедливості при розгляді судових справ» від 24 березня 1799 р. Так, при розгляді справ суддям належало «дотримуватися всілякої справедливості», спираючись на складену особисто перед Ф. Ушаковим присягу. На наш погляд, поняття справедливості в цьому випадку неодмінно слід пов'язувати зі ставленням учасників судового процесу до окупаційної влади, оскільки, виходячи з тексту припису, мотивом до його видання було надходження до ватажка окупаційної адміністрації «численних скарг та невдоволень» діяльністю конклаву.

Відтак, поняття законності означало неухильне дотримання особистих розпоряджень ватажка маріонеткової республіки. Найкраще з конфіскованого майна мало бути передане родичам «зрадників» (якщо, звісно, вони мали родичів; у протилежному ж випадку майно переходило під контроль окупаційної влади). У спірних випадках рішення про це мав приймати суд, який, знову ж таки, керувався поняттям законності в означеному вище вигляді. Разом з тим, згідно з ордером заборонялося конфіскувати майно пана Форесті – бри-

танського консула на острові Занте. Це додатково підтверджувало викривленість трактування поняття законності російським керівництвом псевдореспубліки.

Називаючи зрадниками тих греків, які були прихильними до військ французького уряду Директорії, росіяни суперечили своїм же нормативним документам. Так, 28 лютого 1780 р. була підписана «Декларація Катерини II урядам Англії, Франції та Іспанії», де проголошувалися положення щодо торгового нейтралітету означених країн, що перебували в напружених відносинах через різні позиції в питанні про незалежність США. Залишаючи поза увагою нашого дослідження те, що Російська імперія в односторонньому порядку взяла на себе роль міжнародного арбітра, розглянемо ті положення декларації, які визначалися як засадничі в російській зовнішній політиці. Зокрема, у преамбулі було закріплено, що імператриця ґрунтувала своє рішення про допомогу названим країнам на «первісному праві народів, яке кожна нація може справедливо вимагати для себе, і що держави у стані війни не можуть їх скасувати, не порушивши законів нейтралітету та не відмовившись від правил, формально прийнятих ними в різних трактатах та публічних зобов'язаннях». З цього виходить, що Російська імперія нібито визнавала засади загальноєвропейської системи міжнародних відносин, побудованій на базі Вестфальського миру 1648 року.

Право народів на самовизначення, що було на той час проголошено лише в Декларації незалежності США 1776 р., на європейському континенті стане надбанням лише Великої французької революції, що відбудеться майже десятиліттям пізніше після видання Катериною II згаданого документу. Очевидно, що міжнародне становище Росії в останній чверті XVIII ст. було не досить сприятливим з огляду на розв'язану в 1768 р. війну проти Османської імперії та участь разом з Австрією в поділі Речі Посполитої в 1772 році. Тому видання декларації про торговий нейтралітет 1780 р. не в останню чергу було спрямоване на підвищення міжнародного престижу Росії. На той час на рівні міжнародного права такі положення ще не були чітко закріплені і звучали тільки у доктрині та на рівні міждержавних звичаїв. Важливо також звернути увагу на те, що в декларації цитовані положення не були адресованими виключно Англії, Франції та Іспанії, а подавалися як загальнови́знані принципи яких Російська імперія нібито також дотримується як цивілізована держава. Однак у той же час набирала обертів згадана вище політика «блискавичної експансії», коли територія Російської імперії збільшувалася щорічно за рахунок завоювань на сотні тисяч квадратних кілометрів. Російська монархія в односторонньому порядку видавала десятки маніфестів про встановлення протекторату над різними країнами начебто в умовах «загрозливої ситуації» в них, тим самим нівелюючи основу декларованого «первісного права народів» – політичний нейтралітет, незалежність у проведенні внутрішньої та зовнішньої політики.

Порушила Російська імперія і «первісне право» як грецького народу, так і Османської імперії. У цьому аспекті заслуговує на увагу і такий документ, як «Ордер Ф.Ф. Ушакова коменданту острова Церіго поручику Діаманті про доброзичливе ставлення до жителів острова та невтручання в їхні справи» від 10 травня 1799 року. Зокрема, із тексту ордеру дізнаємось, що поручик Діаманті продавав зібраний жителями острова Церіго урожай пшениці, а здобути від цього кошти Ф. Ушаков наказував витратити на виплату заробітної плати службовцям окупаційної адміністрації. Окрім зазначеного, поведінку «визволителів» як окупантів підтверджують і розпорядження адмірала щодо організації судочинства на острові Церіго: із жителями острова адміністрації наказувалося «бути ласкавими і не входити в їхні справи, які вас не стосуються» – окупаційний суд мав розглядати лише справи, пов'язані зі співпрацею островитян із Францією. Усі інші справи, окрім такого «колабораціонізму», віддавалися на розгляд місцевим судам, організованим місцевими жителями самостійно в довільному порядку. Відтак, метою судочинства, здійснюваного окупаційними судами, було виключно утвердження нав'язаної грекам влади, недопущення будь-яких виступів проти неї, але аж ніяк не допомога «єдиновірному братньому народові», задекларована Ф. Ушаковим на початку окупації островів.

Як при окупації Іонічних островів, так і при утвердженні там буферної псевдореспубліки росіяни використовували весь арсенал засобів із реалізації своїх експансіоністських намірів, напрацьований протягом століть. Так, зокрема 19 червня 1799 р. Сенат Іонічних островів як вищий колегіальний орган окупаційної влади в регіоні за поданням Ф. Ушакова спрямував місцевим депутатам інструкцію, яка зобов'язувала їх здобути від турецького султана та російського царя офіційне визнання республіки та схвалення її конституції. Перед депутатами також була поставлена задача домогтися від обох монархів надання прав і привілеїв особам, які займалися торгівлею, обмежень для турецького флоту щодо плавання в іонічних водах і, за можливості, включення іонічного узбережжя до складу нової держави. Депутатів Сенату із числа «дворян-виборщиків», делегованих від кожного острова, закликали начебто виконувати взяті на себе після звільнення території «республіки» від французьких військ зобов'язання із розбудови національної грецької держави. Насправді ж вони стали інструментом у руках російського уряду, за допомогою якого останній задовольняв виключно власні стратегічні інтереси. Окупаційна еліта прагнула здобути незалежність від свого петербурзького керівництва, однак при цьому зберегти і всі майнові та політичні привілеї. Усвідомлюючи, що прямих переговорів із турецьким султаном російський імператор вести не буде з огляду на напруженість відносин між державами після окупації Кримського Ханства в 1783 р. Росією, Ф. Ушаков і його оточення вирішили скористатися діяльністю депутатів Сенату для створення по суті вільної економічної зони у своїх володіннях. З юридичної точки зору статус названого колегіального органу був доволі сумнівним, однак Росія і Туреччина змушені були реагувати на його звернення, прагнучи зберегти свій вплив у регіоні.

Одночасне звернення іонічних депутатів до російського та турецького дворів сприяло початку прямих переговорів між ними. Результатом їх стало укладення та підписання 21 квітня 1800 р. Константинополь-

ської конвенції. Цей документ мав на меті визначення статусу Іонічних островів. Саме там на офіційному рівні закріпилася назва «Республіка Семи Об'єднаних островів». Статус «республіки» визначався так: «республіка ... правом верховної влади Порті Оттоманській підтверджена». Це означало васальну залежність Іонічної республіки від Туреччини, однак передбачалося існування власного прапора. Разом з тим, за місяць до укладення конвенції імператор Павло I видав рескрипт, яким уповноважував російську делегацію на ведення переговорів із султанським урядом щодо статусу грецьких островів. Підписавши примірник цього рескрипту, монарх написав на ньому ще й таке розпорядження для своїх дипломатів: «Скажіть, що я раджу Порті ці острови собі взяти, що буде досить добре для застереження від [претензій – *O.I.*] інших сусідів». Така риторика російського імператора мала подвійний зміст: з одного боку, демонструвалося формальне дотримання положень згаданої вище Константинопольської конвенції 1798 р., а з іншого – відповідальність за всі репресії щодо населення островів, яких воно зазначало в тому числі від окупаційної адміністрації, перекладася з російського уряду на турецький. Невизначеність статусу Іонічних островів була вигідною для Росії ще й тому, що з'являвся додатковий привід у разі потреби висунути претензії Туреччині та розпочати воєнні дії для задоволення власних стратегічних інтересів.

Відповідно до Константинопольської конвенції Росія зобов'язувалася також надавати гарантії «цілісності конституції та привілеїв іонічної держави». Відтак, «Республіка Семи Об'єднаних островів» ставала турецьким васалом, однак на умовах Російської імперії. Аналогічна схема була реалізована і в наступних російсько-турецьких договорах щодо інших країн Балкан, серед яких – Бухарестський договір 1812 р., Аккерманська конвенція 1826 р. та ін. «Проект організації управління Республіки Іонічних островів, розроблений депутатами цих островів», схвалений Сенатом Іонічної республіки 16–18 травня 1799 р., розглядався росіянами в якості «конституції» цього псевдоутворення. Загалом документ налічував 30 статей, перші 6 із яких стосувалися закріплення станового поділу місцевого населення. Більшість інших статей стосувались організації окупаційної влади, і серед них була ст. 15, що передбачала створення на кожному з островів «судилища під назвою верхньої поліції». Йшлося по суті про створення каральних органів, покликаних протидіяти розвитку будь-яких протестних настроїв у суспільстві. Показово, що до складу «судилища» за потреби могли входити представники місцевої адміністрації.

За конвенцією на знак виконання васальних зобов'язань уряд «республіки» повинен був раз на три роки сплачувати Туреччині данину в розмірі 75 тисяч піастрів, однак при цьому від сплати турецьких податків населення островів звільнялося. Сума данини була доволі високою, оскільки вона практично вчетверо перевищувала річний прибуток від найбільших тимарів – земельних володінь, наданих за особисту військову службу султану. Як зазначалося вище, російські коменданти грецьких островів вилучали і продавали вироблену населенням сільськогосподарську продукцію, використовуючи прибутки від продажу на оплату праці представників своєї адміністрації. З урахуванням того, що за природно-географічними умовами Іонічні острови не є сприятливими для ведення господарства, населення фактично позбавлялося будь-яких можливостей для зміцнення свого фінансового становища. Відтак, виходячи із проведеного аналізу, можна дійти висновку, що російська влада свідомо встановлювала високу ставку данини для грецьких островів, щоби вони не могли за жодних умов здобути фінансово-економічну самостійність і утвердитись як незалежна держава.

Договірні сторони підтверджували також і право жителів островів вести на Чорному морі торгівлю під власним прапором. Така можливість була потрібною для російської еліти, яка входила до складу окупаційної адміністрації. Туреччина погодилась і на обмеження для своїх торгових та воєнних суден на доступ до територіальних вод островів, який був можливим лише за попереднім повідомленням «консула Республіки Семи Островів» у Стамбулі. У такий спосіб Росія відкривала собі шлях для втілення положень «грецького проекту» щодо обмеження турецьких володінь у Європі: перешкоджати діям російського флоту турецькі кораблі не могли. Також економічно Османська імперія вже була доволі ослабленою, і позбавлення її європейських ринків збуту було катастрофічним для бюджету. Відтак, Російська імперія прагнула стати гегемоном у середземноморському регіоні та мати прямий вихід також і на західноєвропейський ринок, який з огляду на її недружню міжнародну політику був закритим для неї.

Таким чином, утворення Російською імперією на окупованій військами під керівництвом Ф. Ушакова території Республіки Семи Об'єднаних островів (або Іонічної республіки) було одним із проявів політичного курсу «блискавичної експансії». Застосовані при цьому методи діяльності, розроблені протягом кількох попередніх століть, були спрямовані виключно на реалізацію російських стратегічних інтересів. Основною метою їх використання було нівелювання спротиву місцевого населення та використання його повстанських настроїв у протистоянні з Османською імперією. Створюючи Іонічну республіку – буферне псевдодержавне утворення для поширення свого впливу на Балканах та в усьому середземноморському регіоні, – російський уряд грубо порушив тогочасне міжнародне право, зокрема і попередньо офіційно визнані ним же самим. Псевдолегітимацією окупаційної діяльності Росії було укладення Константинопольської конвенції 1800 р. з Туреччиною, де статус острівної республіки було визначено як васальний у складі султанської держави, однак під російським контролем. Зазначена конструкція застосовувалась і в наступних російсько-турецьких договорах, сприяючи дестабілізації міжнародної обстановки. Подальшою перспективою досліджень із заявленої тематики слід визначити історико-правову характеристику діяльності органів окупаційної влади на Іонічних островах та їх зв'язків із центральною владою в Російській імперії.

¹ Історіографія надає обидва варіанти дати утворення «республіки»: 1798 р. – час фактичної окупації островів Російською імперією; 1799 р. – створення «Проекту організації управління Республіки Іонічних островів, розробленого депутатами цих островів», який росіяни вважали «конституцією республіки».

² Див., напр.: *Ариш Г.Л.* Этеристское движение в России. Освободительная борьба греческого народа в начале XIX в. и русско-греческие связи. Москва : Наука, 1970. С. 27–76.

³ Станиставская А.М. Политическая деятельность Ф.Ф. Ушакова в Греции. 1798–1800 гг. Москва : Наука, 1983. 298 с.

⁴ Шпаро О.Б. Освобождение Греции и Россия (1821–1829). Москва : Мысль, 1965. С. 17–32.

⁵ Пелешко А. Становлення незалежної грецької держави (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). Київ : Освіта України, 2009. 312 с.

⁶ Терентьева Н. Таємне грецьке товариство «Філікі Етерія». Київ : Інститут історії України НАН України, 2005. С. 5–76.

⁷ Терентьева Н., Терентьева Е. Ласкарина Бубулина – портрет на фоне Греческой революции. Тбилиси, 2011. 100 с.

⁸ Шпаро О.Б. Указ. соч.

⁹ Тут і далі – цитати з документів за джерелом: Адмирал Ушаков. Москва : Военно-морское издательство Военно-морского министерства Союза ССР, 1952. Т. 2. 606 с.

References:

Arsh, H.L. (1970). Eterystskoe dvyzhenye v Rossyy. Osvoboditel'naia bor'ba hrecheskoho naroda v nachale XIX v. y russko-hrecheskyye svyazy. Moskva : Nauka [in Russian].

Stanystavskaya, A.M. (1983). Politycheskaya deyatelnost' F. F. Ushakova v Hretsy. 1798–1800 hh. Moskva : Nauka [in Russian].

Shparo, O.B. (1965). Osvobozhdenye Hretsy y Rossyya (1821–1829). Moskva : Mysl' [in Russian].

Peleshko, A. (2009). Stanovlennia nezaleznoi hrets'koi derzhavy (kinets' XVIII – persha polovyna KhKh st.). Kyiv : Osvita Ukrainy [in Ukrainian].

Terent'eva, N. (2005). Taiemne hrets'ke tovarystvo «Filiki Eterii». Kyiv : Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Terent'eva, N., Terent'eva, E. (2011). Laskaryna Bubulyna – portret na fone Hrecheskoy revoliutsyy. Tbylisy [in Russian].

Admyral Ushakov. Moskva : Voennno-morskoe yzdatel'stvo Voennno-morskoho mynysterstva Soiuzs SSR, 1952. T. 2 [in Russian].

Резюме

Іванов О.Ю. Іонічна республіка (1798–1807 рр.) в контексті політики російського експансіонізму: історико-правовий аспект.

У статті проаналізовані методи, застосовані Російською імперією при створенні Іонічної республіки. Окрему увагу приділено їх характеристичі в контексті ідеології російського експансіонізму та чинних на той час норм міжнародного права.

Ключові слова: Іонічна республіка, Російська імперія, Османська імперія, Ф. Ушаков, окупація.

Резюме

Іванов А.Ю. Ионическая республика (1798–1807 гг.) в контексте политики российского экспансионизма: историко-правовой аспект.

В статье проанализированы методы, применяемые Российской империей при создании Ионической республики. Особое внимание уделено их характеристике в контексте идеологии российского экспансионизма и действующих в то время норм международного права.

Ключевые слова: Ионическая республика, Российская империя, Османская империя, Ф. Ушаков, оккупация.

Summary

Oleksandr Ivanov. The Ionian Republic (1798–1807) in the context of policies of Russian expansionism: historical and legal aspect.

The article deals with the methods used by the Russian Empire for the Ionian Republic creation. Those methods have been profoundly analyzed within the paradigms of the Russian expansionism ideology and that-time valid international law norms.

Nowadays Western researchers dealing with the history of Russia mark period of the XVIII–XIX centuries as the “fulminant expansion”. In those times Russian territory was being enlarged rapidly owing to numerous conquerors. Russian government aimed to occupy territories of the great strategic importance for their state. Among such territories there were Ionic islands setting considerable economic, cultural and political interests for the imperial officials. They could also be used as the basis to control the Balkan region and the Middle East states.

Specific methods used by the Russian Empire to occupy the Ionic islands were determined mainly by their geographic position. There wasn't an overland border between them and Russia i.e. a need to work profoundly with their population arose. The Greek were being persuaded that the Russian army is the only power being able to free them from the Turkish occupation. “The Orthodox brothers” accepted Russians' requests for help but still remained cheated. The Russians conducted negotiations with the Austrian Empire to create “the Greek Project” aiming to measure Ottoman dominions in Europe. The Russians promised to renew the Antic Greece greatness but in fact used those negotiations just as a preparation to occupy the Ionic islands in 1798–1799 and to establish there buffer pseudo-state named the Ionic Republic, or the Republic of the Seven United Islands, headed by the admiral F. Ushakov.

The Russian government violated that-time valid norms of the international law while creating the Ionic Republic. According to the treaty Campo-Formino (1797) those islands belonged to France. Having conquered them, the Russians persecuted all the people collaborating with the French and exempted their property. There were arranged special bodies of the occupational administration headed by F. Ushakov. The main body was the Senate of the Ionic Islands that adopted “The Project of the Organization of Governance in the Republic of the Ionic Islands, worked out by the Deputies of those Islands” (1799). That document was treated as the “constitution” of that pseudo-state. The Constantinople Convention (1800) signed by the Russian and the Ottoman Empire was aimed to pseudo-legitimation of the Ionic Republic status as the Turkish vassal state under the Russian control.

Key words: the Ionian Republic, the Russian Empire, the Ottoman Empire, F. Ushakov, occupation.